עין משפט
נר מצוה

סב א ב מיי' פט"ז מהלכות שבת הלכה יט סמג עשין דרבנן א טוש"ע א"ח סי' שסב סעיף יא:

סג ג מיי' [שם הלכה כ ופ"ו מהלכות מזוזה הלכה ד סמג עשין כג [טוש"ע שם סעיף יב] וטוש"ע י"ד סי' רפו סעיף ב [וברב אלפס בהלכות מזוזה דף שו:]

סד ד מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה ג סמג עשין דרבנן א טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף ג וסעיף יד:

פיאה מותרת לענין כלאים אבל לא לשבת ור' יוחנן אמר כמחיצות לשבת דלא כך מחיצות לכלאים דלא בשלמא דריש לקיש אדר"ל לא קשיא הא דידיה הא דרביה אלא דרבי יוחנן אדר' יוחנן קשיא אי אמרת בשלמא התם על גבן הכא מן הצד שפיר אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד מאי איכא למימר לעולם אידי ואידי מן הצד התם בעשר הכא ביותר מעשר ומנא תימרא דשני לן בין עשר ליותר מעשר דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש לא כך היה המעשה שהלך רבי יהושע אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה אף על פי שבקי בהלכות כלאים ומצאו שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן ואמר לו רבי אי גפנים כאן מהו לזרוע כאן אמר לו בעשר מותר ביותר מעשר אסור במאי עסקינן אילימא על גבן יותר מעשר אסור והתניא [א]היו שם קנין הדוקרנין ועשה להן פיאה מלמעלה אפי' ביותר מעשר מותר אלא לאו מן הצד וקאמר ליה בעשר מותר יותר מעשר אסור שמע מינה: גופא אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ואמר רב חסדא צורת הפתח שאמרו [ב]צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת ואפילו דלת של קשין אמר ריש לקיש משום ר' ינאי צורת הפתח צריכה היכר ציר [ג]מאי היכר ציר אמר רב אויא אבקתא אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי דרב אשי אמר להו אמר מר מידי בצורת הפתח אמרו ליה לא אמר ולא כלום תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן צריכין ליגע או אין צריכין ליגע רב נחמן אמר [ד]אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע אזל רב נחמן ועבד עובדא בי ריש גלותא כשמעתיה א"ל רב ששת לשמעיה רב גדא זיל שלוף שדינהו אזל שלף שדינהו אשכחוהו דבי ריש גלותא חבשוהו אזל רב ששת קם אבבא א"ל גדא פוק תא [ה]נפק ואתא אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמר ליה תני מר מידי בצורת הפתח א"ל אין [ו]תנינא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין [ז]שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת אמר אביי הכל מודים אם גבוהה עשרה ואין ברגליה שלשה אי נמי יש ברגליה שלשה ואין גבוהה עשרה ולא כלום כי פליגי ביש ברגליה ג' וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה ויש בה לחוק להשלימה לארבעה [ח]ר' מאיר סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים א"ל (א) [ט]אי משכחת להו לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה:

מתני' [י]הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי וקורה וב"ה אומרים או לחי או קורה רבי אליעזר אומר לחיין משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא ניתר או בלחי או בקורה על מה נחלקו על רחב מארבע אמות ועד עשר שב"ש אומרים לחי וקורה וב"ה אומרים או לחי או קורה א"ר עקיבא על זה ועל זה נחלקו:

גמ' כמאן [כ]דלא כחנניה ולא כתנא קמא אמר רב יהודה הכי קאמר הכשר מבוי סתום כיצד ב"ש אומרים לחי וקורה וב"ה אומרים [ל]או לחי או קורה ב"ש אומרים לחי וקורה למימרא דקא סברי ב"ש ארבע מחיצות דאורייתא [א] לא לזרוק משלש הוא דמיחייב לטלטל עד דאיכא ארבע ב"ה אומרים או לחי או קורה לימא קא סברי ב"ה שלש מחיצות דאורייתא לא לזרוק משתים הוא דמיחייב לטלטל עד דאיכא שלש: ר' אליעזר אומר לחיין: איבעיא להו ר' אליעזר לחיין וקורה קאמר או דילמא לחיין בלא קורה קאמר ת"ש [מ]מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל רבי יוסי בן פרידא תלמידו

לאובלין

הכא ביתר מעשר. והשתא לא צריכי לשנויי לריש לקיש הא דידיה הא דרביה:

כי פליגי בשיש ברגליה שלשה וגבוהה עשרה. והא דאמרינן בפרק קמא דשבת (ד' ז:) זרק למעלה מי' והלכה ונחה בחור כל שהוא באנו למחלוקת ר' מאיר ורבנן דפליגי בחוקקין להשלים אומר ר"י דמיירי בחורין שדרכן לעשות בשעת בנין שמפולשין לרשות הרבים ולצד רשות היחיד רחבין ארבעה על ארבעה דבענין אחר לא הוה אמרינן לרבי מאיר חוקקין כדמשמע הכא:

כפסי

פיאה. קליעת הזמורה המתוחה מקונדס לחבירו ודוגמתו פיאה נכרית במסכת שבת (ד' סד:): **הא דרביה.** הך בתרייתא(ט) משום ר' יהודה בר' חנינא אמרה וליה לא סבירא ליה: **אי אמרת בשלמא.** קמייתא על גבן משום הכי שרי לענין כלאים וביותר מעשר דאי בעשר לא מצי למימר אבל לא לשבת ועל כרחין כרב סבירא ליה שפיר: **ומנא תימרא דשני לן.** בכלאים בין עשר ליותר מעשר מן הצד: **אע"פ שבקי.** רבי יהושע בהלכות כלאים שאל ממנו דבר זה: **קנים הדוקרנין.** משופין כדקר יתד הנעוץ בקרקע: **כדי להעמיד בה דלת.** כל שהוא ואפילו יכול להעמיד בה דלת של קשין דייה. קשין של שבלים: **אבקתא.** חור שציר הדלת סובב בו ואע"פ שאינה צריכה דלת מיהו חזיא לדלת בעינן: **צריכין ליגע.** קנה שעל גבן לקנים שבצדדין או אפילו תלויה למעלה מהן באויר: **עובדא בי ריש גלותא.** שהקיף להתיר רחבה לטלטל בה ועשה בהן פתחים הרבה יותר מעשר ועשה להן פיאה ולא נגעו לקנים של מטה: **כיפה.** שער העשוי ככיפה: **וחכמים פוטרים.** מפני שלמעלה בעיגול הוא מצר ואינו רחב ארבעה ואין פתח פחותה מד' רוחב: **ושוין שאם יש ברגליה עשרה.** גובה קודם שיתחיל לעגל: **חייבת.** דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה ואפילו כל העיגול סתום נשאר שם שיעור פתח כשר אלמא אין צריכין ליגע דהא הכשירה דפתח ברגליה היא והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות וקתני חייבת: **אביי.** לפרושי פלוגתייהו אתא. לישנא אחרינא **ואמר אביי** גרסינן ומפירוש דאביי ילפינן דאין צריכין ליגע: **הכל מודים גבוהה עשרה ואין ברגליה שלשה דלא כלום.** דכל בציר משלשה גובה ארעא סמיכתא היא ואין שם מפתח זה כלום שיהא רוחב ארבעה: **אי נמי יש ברגליה גובה שלשה.** וסתם רגליה רוחב ד' ואין גובהה עשרה ולא כלום דכל פחות מעשרה לא כלום ולאו פתח הוא: **כי פליגי דיש ברגליה שלשה.** דנפיק מתורת ארעא סמיכתא נהכשר פתח ארבעה רוחב וגובהה עשרה עם העיגול ואינה רחבה ארבעה מעוגל ולמעלה: **ויש בה לחוק.** ולסתור העיגול ולהרחיבו לארבעה בלא נפילת ראש העיגול העליון שהבנין ארוך לכאן ולכאן ואין הבנין כלה מכאן ומכאן למדת השער: **חוקקין להשלים.** הואיל וגבוהה שלשה יש הכשר רוחב פתח רואין שבעה העליונים כאילו הן חקוקין מבפנים ונרחבים למדת הרגלים: **מתני' על מבוי שהוא פתוח מארבע אמות.** רוחב פתחו: **גמ' כמאן דלא כחנניה כו'.** דקא סלקא דעתיה דהכי קאמר הכשר מבוי מפולש ב"ש אומרים כו': **ד' מחיצות דאורייתא.** הלכה למשה מסיני היא(י) במחיצות דבציר מד' מחיצות לא הוי רשות היחיד משום הכי בעי לחי וקורה דתיהוי מחיצה מעלייתא: **לזרוק.** מרה"ר לתוכו משלש הוא דמיחייב דשלש מחיצות דאורייתא לשויה רה"י אבל לטלטל בתוכו גזור רבנן עד דאיכא ארבע:

כיפה

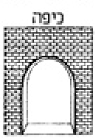

יש לחוק רגלים

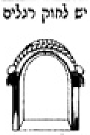

אין לחוק רגלים

לאובלין

רבינו חננאל

פיאה מתרת לעיניין כלאים אבל לא לשבת. ור' יוחנן אמר כשם שאינן מחיצות לשבת כך אינן מחיצות לכלאים. בשלמא ר"ל לא קשיא, הא דידיה הא דרביה, אלא ר' יוחנן הכא אמר מתרת לכלאים והכא אמר אפילו לכלאים אינה מתרת. בשלמא אי אמרת הכא דקאמר מתרת לכלאים בשע[ש]ה צורת הפתח על גבן, והכא עשה מן הצד, לפיכך זה שעל גבן מתרת וזה שמן הצד אינה מתרת. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד, קשיא. ושנינן לעולם תרוייהו מן הצד והא דאמר [דמתרת לכלאים] בפתח שהוא בעשר, והא דאמר אינה מתרת ביותר מעשר. והיינו דא"ל ר' יוחנן לר"ל לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה. אע"פ שהיה בקי בהילכות כלאים ומצאו יושב בין האילנות כו'. ואסיקנא אלא לאו מן הצד וש"מ עשר מותר יתר מי' אסור. ירושלמי ר"ל בשם ר' יהודה בן חנינא נעץ ד' קנים בד' זויות הכרם, וקשר גמי מלמעלה מציל משום פיאה. א"ר יוחנן כמחיצות שבת כך מחיצות כלאים, א"ר יוחנן מעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה אצל ר' יוחנן בן נורי והראהו שדה אחת (וחוותתה) [ובית חבירתא] היתה נקראת והיו שם פרצות יתר מעשר והיה [נוטל] אעים וסותם דוקרנין וסותם עד שמיעטן פחות מעשר, אמר כזו כך מחיצות שבת. ואסיקנא א"ר אבהו כל אילין מיליא לענין מיסב ומיתן, הא להורות אסירי. תניא היו שם קנין דוקרנין. פי' נעוצין, ועשה להן פיאה מלמעלה אפי' ביתר מעשר מותר. גופא אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד. פי' בלא תקרה ולא משקוף אלא מזוזות בלבד לא עשה כלום. ויש שמפרש פיתחא מן הצד כגון קנה עומד כנגד הקונדס הנעוץ בזוית, ונתן קנה על גביהן צידו אחד על הקנה וצדו אחד על הקונדס, שנמצא כצורת פירצה ולא כצורת פתח, שהרי לא עשה לה מזוזות, אלא הקונדס נתן במקום מזוזות. תנא קנה מיכן וקנה מיכן וקנה על גביהן. ואמר רב חסדא צריכה שתהא בריאה כדי לקבל דלת ואפי' של קשין. וא"ר ינאי צריכה היכר ציר. והיא אבקתא. פי' ידות כדמתרגמינן שתי ידות תרתין צירין, וכתיב הדלת (לא) תיסוב על צירה. והוא החלל החקוק על המשקוף להכניס בו ציר הדלת, כדגרסינן בענין הרצועה שמלקין בה, אלא אמר דבא אבקתא אית ביה. פי' נקבין שמקועצין בהן הרצועה, כי בעו מרפו בה מפקי לה, וכי בעו מלקט בה לפום גבראי. איבעיא להו צריכין ליגע או לא. פי' הקנים העשויין במזוזות צריכין ליגע בקנה שעל גביהן הנתון במשקוף, או כיון שהקנים הללו הוו יותר מי' טפחים ולמעלה, והקנה שהוא במשקוף אינן נוגעין בו אלא הוא נתון על אחרין גבוהין מאילו, והם מופרדין זה מזה יתר מב' אמות או קרובין פחות מג' טפחים, מאי. אמר רב נחמן אין צריכין ליגע. עבד רב נחמן עובדא כשמעתיה. שעשה צורת הפתח שלא היו מגיעין שני הקנים העשויין [כ]מזוזות על הקנה העליון העשוי במשקוף. ואמר רב ששת לגדא שמעי' (זו) [זיל] שרינהו ושדנהו. חבשוה עבדי דרב נחמן לגדא, קם רב ששת אבבא קרא גדא פוק ושבקוה ונפק. אשכח רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר משנה בצורת הפתח. אין תנינא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פיטרין ושוין שאם יש ברגליה עשרה טפחים שחייבת. הנה כיפה זו כיון שיש ברגליה י' טפחים, ומשם ולמעלה עוקם הבניין כמו קשת ועולה. והאבנים שבשמי כיפה אע"פ כי אינן מגיעות לרגליה שהן המזוזות, נקרא פתח ושער, ולדברי הכל חייבת במזוזה. (וחכמים פוטרין ושוין שאם יש ברגליה). שמעינן מינה שאע"פ שאינן מגיעות המזוזות למשקוף שער מעליא הוא כרב נחמן. א' ליה רב ששת אי משכחת להו. לאילו שחלקו עלי, לא תימא להו, הא מתניתא. כלומר אני אחזור בי מעצמי. אמר אביי הכל מודים אם כיפה זו רחבה ד' טפחים ואין ברגליה שלשה ולא כלום היא, דכל פחות מג' כלבוד דמי, ואפילו (אבר) [ארוך] ליכא. וכן יש ברגליה שלשה ואינה רחבה ד' ולא כלום היא, דכל פחות מארבעה לא הוי מקום. כי פליגי דיש ברגליה שלשה ורחבה ארבעה ואין גבוה עשרה ויש בה לחוק ולהשלימה לעשרה. ר' מאיר סבר הואיל ויש בה לחוק כאילו הוא חקוק ויש ברגליה עשרה וחייבת במזוזה כי פתח מעליא הוא. ורבנן סברי הואיל ואינו חקוק לא אמרינן רואין כאילו הוא חקוק, השתא מיהא אין ברגליה עשרה. פיסקא, הכשר מבוי בית שמאי אומרים לחי וקורה וכו'. ואמרינן מתניתין דקא תני לחי וקורה, ובית הילל אומ' או לחי או קורה, קס"ד דמתניתין במבוי מפולש לרשות הרבים. לפיכך אמרינן כמאן לא כתנא קמא דברייתא דקתני עושה צורת פתח מיכן ולחי או קורה מיכן, ולא כחנניה דתני לבית שמאי (דתני') דלת מיכן ודלת מיכן. ולבית הילל דלת מיכן ולחי או קורה מיכן (ולחי או קורה מיכן). ופרקינן, אמר רב יהודה הכי קאמר הכשר מבוי סתום משלש רוחותיו, כיצד מערבין בו, בית שמאי אומרים לחי וקורה ובית הילל אומרים או לחי או קורה כו'. דייקינן מדקתני במתני' הכשר מבוי לטלטל בו בית שמאי אומרים לחי וקורה הויא לה מחיצה רביעית. כדתנן ועוד א"ר יהוד' מערבין למבוי המפולש וכו'. ואמר רבה ההם לא תימא טעמ' משום דסבר שתי מחיצות דאורייתא, אלא משום דסבר פי תקרה יורד וסותם ולחי משום היכר. הילכך לבית שמאי ליתה לרשות היחיד שמותר לטלטל בה עד דאיכא ד' מחיצות, אבל שלש מבוי הוא, ואע"פ שאין מטלטלין בו שאינה רשות היחיד גמורה כרשות היחיד דמי ואסור לזרוק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו. ולבית הילל שלש מחיצות דאורייתא לטלטל, וכשם שלחי משום הכר כך קורה משום הכר, ובשתי מחיצות נמי מבוי הוא, מיהו לזרוק בו מרשות הרבים אסור, כדאמרינן דהוא כרשות היחיד. ולטלטל בו עד שיהו שלש וכדתניא חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין בין עירובו בין לא עירובו הזורק לתוכו חייב. ר' אליעזר אומר. לחיים וקורה קאמר ולבית שמאי חולק, או לבית הילל חולק ולחיים (ו)[ב]לא קורה קאמר. ולא אפשיטא בהדיא.

מסורת הש"ס

א) [לקמן טו. תוספ' כלאים פ"ד ה"ג], ב) [מנחות לג.], ג) יומא יא:, ד) [יומא שם שבת ז: ק. לקמן לג: קא:], ה) [לקמן לט: ב"ק נח:], ו) שבת קיז. לעיל ה:, ז) לעיל ו., ח) [תוספתא פ"א ה"ג], ט) בס"א: ברייתא, י) [לעיל ז.],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי משכחת להו לבי ריש גלותא לא תימא להו ולא מידי:

◆

גליון הש"ס

גמ' נפק ואתא אשכחי' רב ששת. כעין זה לקמן דף לט ע"ב וכב"ק דף נח ע"ב:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' לא לזרוק משלש הוא דמחייב לטלטל עד דאיכא ארבע. נ"ב גירסת ר"ח והרמב"ם בכולה שמעתא לאסור (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' שמ"ה ס"ק ל"ה):

◆

מוסף רש"י

קנין הדוקרנין. מסופין כדקר, נשלין בארץ (לקמן טו:). **ועשה להן פיאה מלמעלה.** פאה קליעה מלמעלה מזה לזה (שם). **אפילו ביותר מעשר.** אמות, מותר. לצורת הפתח מהני לכלאים אף ליותר מעשר (שם). **אבקתא.** אותו חור שבאיסקופה שציר הדלת סובב בו (מנחות לג.). **כיפה כו' וחכמים פוטרין.** שאין שער בלא רוחב ד' וכל כיפה מתקצרת בראשה לפחות מד' (יומא יא:). **ושוין שאם יש ברגליה עשרה.** קודם שיתחיל העגול ותתמעט רחבה, שהיא חייבת. שאפילו שהכל סתום מי' ולמעלה יש שיעור פתח בגובהה י' ברוחב ד' (שם). **הכל מודים אם גבוהה עשרה.** בין הכל, **ואין ברגליה שלשה.** גובה, שנתמעט רוחבה קודם שיגביה גובה ג' (שם). **ולא כלום.** דכל פחות מג' גובה ארעא סמיכתא היא ואין כאן לך שם פתח של ד', ואפילו ר"מ מודה שאין כאן התחלה לומר חקוק והשלם (שם). **אי נמי יש ברגליה שלשה.** קודם שנתמעט רחבה מד' ואינה גבוהה י' בין הכל (שם). **כי פליגי ביש ברגליה ג'.** ברוחב ד' ואינה רחבה ד' בגובהה י', שקודם שהגביהה י' נתמעט רחבה מד' ויש בה לחוק ולהרחיב החלל למעלה כמדה של מטה, שאין החומה הולכת וכלה מבחוץ לפי החלל הפנימי אלא החומה ארוכה למעלה מבחוץ לחלל כמשפט (שם ע"ש הציורים). **ר' מאיר סבר חוקקין להשלים.** הואיל והתחיל בה ג' ברוחב ד' שם פתח עליו ורואין כאילו הוא חקוק למעלה להרחיב מדתו שלמטה (שם). דבר שאין בו שיעור ויש שם עובי ורחב לחקוק ולהשלים לכשיעור אמרינן כמאן דחקוק דמי (שבת ז:). רואין אותו כאילו חקוק (לקמן קא.).